Katrín Axelsdóttir

Þórarinn í þágufalli

1 Inngangur

Þórarinn er alþekkt nafn enda nokkuð algengt.¹ Um þessar mundir er það í hópi 100 algengustu eiginnafrá karla.² Það kemur víða fyrir í fornsögum og virðist hafa átt sér óslitna hefð í málinu (Lind 1905–1915:1142, Hermann Pálsson 1960:167–168 og Guðrún Kvaran og Sigurður Jónsson frá Arnarvatni 1991:593). Nafnið er sett saman úr tveimur liðum, forliðnum *Þór-* og viðliðnum *-arinn*. Um orðsifjar viðliðarins eru ekki allir á einu máli. Hann er ýmist talinn samsvara samnafninu *arinn* ‘eldstæði’ eða álitinn skyldur fuglsheitinu *ari* ‘örn’.³

Merking nafnsins og vinsældir þess í aldanna rás eru ekki til athugunar hér heldur beyging þess, nánar tiltekið beygingarmyndir þágufalls. Hefðbundin þágufallsmynd er sem kunnugt er *Þórarinn*. Þetta er sú mynd sem einhöfð var í þágufalli í fornu máli, eftir því sem næst verður komist, og þetta er sú mynd sem flestum er töm. En dæmi eru um fjórar aðrar þágufallsmyndir frá síðari tímum, nú misjafnlega þekktar: *Þórarinn*, *Þórarini*, *Þórarinum* og *Þórarininum*. Engin þessara nýjunga er nefnd í nafnabók Guðrúnar Kvaran og Sigurðar Jónssonar frá Arnarvatni (1991:593) en í henni er stundum getið

¹ Ég þakka öllum þeim sem hafa gefið sér tíma til að ræða við mig um þágufallsmyndir nafnsins *Þórarinn* sem og þeim fjölmörgu sem vísuðu mér á vænlega heimildarmenn.

² 1. janúar 2015 var *Þórarinn* í 78. sæti og fimm árum áður var það í 74. sæti (*Hagstofa Íslands*). Miðað er við einnefni og fyrri nöfn tvínefna.

³ Hermann Pálsson (1960:157) hallast að fyrri skýringunni en Ásgeir Blöndal Magnússon (1989:1187) og Guðrún Kvaran og Sigurður Jónsson frá Arnarvatni (1991:593) að þeirri síðari.

tilbrigða í beygingu (sjá t.d. um nöfnin *Guðrún* og *Þorkell*). Á vefnum *Beygingarlýsing íslensks nútímamáls* eru heldur engin tilbrigði sýnd. Þá er í leiðbeinandi heimildum aðeins hin hefðbundna þágufallsmynd (sjá t.d. Stafsetningarorðabókina og Málfarsbankann á vefnum *Málið.is*).

Það má teljast heldur óvenjulegt að til séu (eða til hafi verið) fimm beygingarmyndir í einu og sama fallinu samtímis. Hér verður sagt frá nýjungunum fjórum, sýnd verða um þær dæmi og reynt að grafast fyrir um aldur þeirra og útbreiðslu. Heimildir eru af ýmsum toga, bækur, tímarit, seðlasöfn og netið. Enn fremur fengust upplýsingar frá allnokkrum heimildarmönnum.

2 Nýjungarnar *Þórarin* og *Þórarini*

Nýjungarnar *Þórarin* og *Þórarini* kannast margir við að hafa heyrt eða séð og ýmis dæmi finnast um þær við netleit. Í (1) eru nýleg dæmi:

- (1) a. Flottasta markið sem ég sá í sumar á Íslandi var klárlega snuddan hjá *Þórarin* Inga upp í vinkilin á móti Val...
(<http://www.fotbolti.net/>, 31. desember 2011)
- b. og haldið til veiða í Tungulæk hjá *Þórarini* Kristins...
(<http://www.agn.is/>, 6. janúar 2009)

Um myndina *Þórarini* fundust um 140 dæmi við nýlega netleit. Það er mjög lítið í samanburði við hina hefðbundnu mynd *Þórarni*, en um hana voru tæplega 33.000 dæmi. Að meta tíðni þágufallsmyndarinnar *Þórarin* er erfiðara af því að myndin er notuð í þolfalli líka. En með því að leita að henni á eftir forsetningunum *hjá* og *frá* og fornafnsmyndinni *honum* má fá af þessu einhverja mynd. Við nýlega netleit fundust fimm dæmi um *Þórarin* á eftir þessum orðum og dæmi um *Þórarini* á eftir sömu orðum voru álíka mörg. Hin hefðbundna mynd *Þórarni* ber höfuð og herðar yfir þessar tvær nýjungar; um hana komu í ljós hátt á fimmta þúsund dæmi á eftir *hjá*, *frá* og *honum*.

Í útvarpsþættinum Íslenskt mál, sem starfsmenn Orðabókar Háskólans sáu lengi um, var árið 1973 spurt um þágufallsmyndina *Þórarini*. Umsjónarmanninn, Jón Aðalstein Jónsson, fýsti að vita hvar á landinu menn hefðu beygt nafnið svo, eða gerðu jafnvel enn (Jón Aðalsteinn Jónsson 1973). Nokkur svör bárust, bæði um *Þórarini* og *Þórarin* (og einnig um *Þórarinum*, sjá dæmi (8b–f) í 3. kafla), og eru

þau varðveitt í talmálssafni Orðabókar Háskólans (TOH). Svörin um *Þórarini* og *Þórarin* eru sýnd í (2) en heimildarmenn eru úr Árnassýslu og Rangárvallasýslu:⁴

- (2) a. Var hjá honum Þórarini – hef ég oft heyrt gamalt fólk segja (Guðmundur Jónsson, Selfossi)
- b. Ég hef aldrei heyrt þgf. Þórarinum. Rétt aðeins hef ég heyrt menn segja: Ég er hjá honum Þórarin, en það er sjaldgæft. (Hinrik Þórðarson, Útverkum, Skeiðum)
- c. „Honum Þórarini væri betra að hafa trefil um hálsinn í þessum kulda“. „Það kom bréf frá honum Þórarinum í morgun“. Svona orðalag þekki ég undan Eyjafjöllum, en í miklum minni hluta. Flestir segja – honum Þóarni. Því hef ég alltaf vanizt og tel, að hinar beygingarnar séu að hverfa sem óðast úr mæltu máli hér um slóðir. (Björg Jónsdóttir, Hellu)⁵

Neikvætt svar um myndina *Þórarini* barst frá tveimur heimildarmönnum, í Ísafjarðarsýslu og S-Þingeyjarsýslu (sjá (8c–d) í 3. kafla). Þá er heimildarmanni í Hnappadalssýslu myndin *Þórarin* fremur ókunnugleg (sjá (8b) í 3. kafla).

Um þágufallsmyndirnar *Þórarin* og *Þórarini* eru til eldri dæmi en frá síðustu árum og áratugum. Í einkaskjalasafni Björns K. Þórólfssonar (2004) er að finna viðbætur við bók hans frá 1925 um íslenskar orðmyndir. Um myndina *Þórarin* eru þrjú dæmi, öll frá síðari hluta 18. aldar:

- (3) a. ... prófastenum, Sr. Thorarenn Jonssyne. (Bréf síra Gísla Jónssonar á Staðarhóli til amtmanns dags. 30. júní 1758)
- b. frá prestinum Sr Þorarin Jónssyni (Bréf frá Finni biskupi Jónssyni til amtmanns, dags. 9. maí 1767)
- c. Þorarenn Arnasyne, þágufall (í skoðunargjörð á jörðum í Rosmhvalaneshreppi framkvæmdri af Sigurði Ólafssyni fyrrum klausturhaldar[a] K[i]rkjub[k]l. 18. febr 1799)

⁴ Undirstrikun í þessum og síðari dæmum í greininni er úr heimildunum sjálfum.

⁵ Dóttir Bjargar, Guðrún Sigurðardóttir, f. 1934, þekkir bæði *Þórarini* og *Þórarinum* undan Eyjafjöllum, en hún bjó á Ásólfskála. Þangað fluttist hún sex ára og tók vel eftir tungutaki sem hún var ekki vön. Áður bjó hún vestan við Markarfljót og þangað fluttist hún aftur síðar. Hún kannast ekki við að myndirnar *Þórarini* og *Þórarinum* hafi verið notaðar á því svæði, þ.e. í Landeyjum og þar um kring.

Þeir sem hér halda á penna eru allir af vestanverðu landinu en talsvert langt er á milli þeirra og ekkert sem bendir til staðbundins málfars.⁶ Á vefnum *Tímarit.is* eru nokkur dæmi um þágufallsmyndina *Þórarini*, hið elsta frá 1912 í tímaritinu *Ingólfi*.⁷ Birni M. Ólsen hefur verið töm myndin *Þórarini*:

- (4) af því að allir þeir goðar, sem því þingi áttu að halda, voru venslaðir Þórarini. (Björn M. Ólsen 1929–1939:364)

Dæmið er í einum af fjölmörgum fyrirlestrum sem Björn flutti um Íslendingasögur á árunum 1911–1917.⁸ Björn var Húnvetningur, fæddur 1850. Engin dæmi eru um þágufallsmyndirnar *Þórarin* og *Þórarini* í ritmálssafni Orðabókar Háskólans (ROH).

3 Nýjungin *Þórarinum*

Björn K. Þórólfsson (1925:76) segir að mannsnafnið *Þórarinn* hafi á Suðurlandi haft myndina *Þórarinum* frá því um 1700 og hann nefnir að myndin komi fyrir í handritinu *AM 566 c 4to* sem sé skrifað árið 1705 á Rauðalæk í Rangárvallasýslu en bærinn er skammt frá Hellu. Björn tilgreinir engan stað í handritinu né dæmafjölda. Þetta er handrit af Fóstbræðra sögu en nafnið *Þórarinn* kemur tvívegis fyrir í þágufalli í útgáfu með nútímastafsetningu:

- (5) a. hann trúði eigi til fulls þeim Þorgrími og Þórarni
(*Íslendinga sögur og þættir* II 1987:812)
- b. bjuggu til mál á hönd Þórarni um víg Þorgeirs
(*Íslendinga sögur og þættir* II 1987:816)

Í fyrra skiptið er í *AM 566 c 4to* orðmyndin *Þórarinum* (35v2). Í hinu tilvikinu er annað orðalag og eignarfallsmynd („a hendur Þórarins“, 38v11). Í handritinu er því líklega ekki nema eitt dæmi um *Þórarinum*.

⁶ Gísli Jónsson (1699–1781), prestur á Staðarhóli (Saurbæjarþingum) í Dalasýslu, var úr Áltaneshreppi, Finnur Jónsson (1704–1789) var frá Hitardal í Mýrasýslu og Sigurður Ólafsson (1732–1810), klausturhaldari á Kirkjubæjarklaustri, var úr Barðastrandarsýslu. Þess má geta að allir þrír lærðu í Skálholtsskóla.

⁷ Á vefnum kunna einnig að vera dæmi um þágufallsmyndina *Þórarin* en leit að þeim er tímafek.

⁸ Þeir sem bjuggu fyrirlestrana til prentunar segja í formála: „Eins og við er að búast, eru fyrirlestrarnir skrifaðir currente calamo [‘með hlaupandi penna’, ‘í flýti’], og jafnvandvirkur fræðimaður og B. M. Ó. hefði breytt miklu og lagað, ef hann hefði séð um prentun þeirra.“ (Björn M. Ólsen 1929–1939:IV).

Í áðurnefndu einkaskjalasafni Björns K. Þórólfssonar (2004) eru þessi þrjú dæmi um myndina *Þórarinum* en þau eru frá 18. og 19. öld:

- (6) a. fyrir höldnum héraðsrétti ... af ... sýslumanni Þórarenum Jónssyni ... (Dæmi úr Eyjafirði 1753. Eimreiðin II, 114. Borið saman við frumritið (þingb.))
- b. Dativ Þórarinum kemur fyrir í bréfi síra Jóns Steingrímssonar til Lýðs sýslum. Guðmundssonar dags. 15. júní 1784.
- c. ... Bréfi þessu, er eg sendi með Syni mínum Þórarinum (Bréf síra Gísla Skúlasonar í Vesturhópshólum til Jóns landlæknis Þorsteinssonar, dags. 11. júní 1846)

Dæmið í (6a) er í þingsvitni teknu í Eyjafjarðarsýslu 1753 og þarna er minnst á sýslumanninn, Þórarin Jónsson (1719–1767), ættföður Thorarensenættar. Hann var Norðlendingur (bjó á Grund í Eyjafirði og ættaður frá Grenivík). En þótt Þórarinn hafi verið Norðlendingur og textinn ritaður norðanlands er auðvitað ekki víst að skrifarinn hafi verið þaðan. Í (6b) er vísað til Jóns Steingrímssonar eldklerks (1728–1791). Hann bjó sem kunnugt er lengi í Mýrdal og kann að hafa vanist myndinni þar, en hann var Skagfirðingur að uppruna. Í (6c) er vitnað til Gísla Skúlasonar í Vesturhópshólum, Húnavatnssýslu. Enginn með þessu nafni virðist þó hafa verið uppi á þessum stað og tíma. En í manntalinu 1845 er Gísli Gíslason (1786–1860), prestur í Vesturhópshólum; einn sona hans hét Þórarinn. Þetta er væntanlega hann. Gísli Gíslason var Húnavetningur, faðir hans bjó í Refasveit. Kona Gísla og móðir Þórarins var Ragnheiður Vigfúsdóttir Þórarinssonar, sýslumanns á Hlíðarenda í Fljótshlíð, systir Bjarna Thorarensen. Þórarinsnafnið er úr fjölskyldu Ragnheiðar og kannski er beygingin þaðan líka; Gísli kann að hafa vanist henni úr þeirri átt. Dæmið gæti því bent til Rangárvallasýslu, en þaðan er elsta dæmið sem fundist hefur um *Þórarinum*, dæmið í Fóstbræðrasöguhandritinu sem nefnt var hér að framan. En hér er þess að gæta að Ragnheiður átti ættir að rekja norður í land; afi hennar var Þórarinn Jónsson sýslumaður, sá sami og nefndur er í (6a). Það er því hæpið að draga hér miklar ályktanir.

Í ROH eru fáir seðlar með myndinni *Þórarinum* og aðeins einn þeirra gefur vísbendingar um útbreiðsluna. Neðst er fangamark Björns K. Þórólfssonar en á seðlinum er þó að öllum líkindum rithönd Jakobs Benediktssonar orðabókarritstjóra (Guðrún Kvaran, munnl. heimild). Seðillinn er ekki dagsettur en vera má að hann tengist

útvarpsþættinum frá 1973 sem minnst var á í 2. kafla. Efst á seðlinum stendur:⁹

(7) dat. Þórarinum um allt Suðurl. austur að Skeiðarársandi.

Þetta eru forvitnilegar upplýsingar, talað er um allt Suðurland austur að Skeiðarársandi. Þetta kemur ekki illa heim við það sem Björn K. Þórólfsson (1925) nefnir og rætt hefur verið. En þessi ummæli benda þó til frekari heimilda um Suðurland en þeirrar sem Björn getur sérstaklega (*AM* 566 c 4to).

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín og tengd skjöl frá sama tíma (*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* 1–11, 13 1913–1943, 1990), upphafi 18. aldar, er góð heimild um karlmannsnöfn. Bókin náði til alls landsins en lýsingar Múla- og Skaftafellssýslna brunnu í Kaupmannahöfn. Nafnið *Þórarinn* kemur þrettán sinnum fyrir í þágufalli í því sem eftir er af jarðabókinni og í tengdum skjölum. Í sjö skipti kemur fyrir hin hefðbundna mynd *Þórarni*. Dæmin eru öll af norðanverðu landinu en víðfeðmu svæði. Tvö eru úr Vopnafirði (tvisvar sami maður), tvö úr Öxarfirði (tvisvar sami maður), tvö úr Víðidal í Húnavatnssýslu (tvisvar sami maður) og eitt úr Staðarhreppi í Strandasýslu.¹⁰ Í hin skiptin sex er um að ræða myndina *Þórarinum*. Öll dæmin eru úr Rangárvallasýslu, Eyjafjallasveit nánar tiltekið, og þarna er um að ræða þrjá menn.

Í *TOH* eru nokkrir seðlar með upplýsingum um *Þórarinum*. Kveikjan að flestum þeirra, ef ekki öllum, er útvarpsþátturinn frá 1973 sem nefndur var í 2. kafla.

- (8) a. „honum Þórarinum“ (Reykjavík, Á.B. [= Árni Böðvars-son])
- b. Ekki held ég, að hér sé mikið sagt – hjá honum Þórarin. Aftur getur margan hent að segja – hjá honum Þórarinum. (Kristján Jónsson, Snorrastöðum, Hnappadalssýslu)
- c. Þórarini hef ég ekki heyrt, en aðeins heyrt bregða fyrir – Þórarinum – (frá honum Þórarinum) vafalaust fyrir áhrif greinisins. (Guðmundur Ingi Kristjánsson, Holti, Önundarfirði)

⁹ Ýmislegt fleira stendur á seðlinum en það er allt einnig að finna í bók Björns K. Þórólfssonar (1925) og einkaskjalasafni hans (2004) og hefur þegar verið nefnt. — Um aðra seðla með *Þórarinum* í ritmálssafninu, sjá (9a–b) hér á eftir.

¹⁰ Dæmin úr Vopnafirði eru í lýsingunni á Þingeyjarsýslu, en maðurinn sem rætt er um var búsettur í Vopnafirði.

- d. Ekki hef ég heyrt Þórarinsnafn beygt Þórarini í þágufalli, en í æsku minni vissi ég, að til var önnur óvenjuleg beyging nafnsins – frá Þórarinum. Þetta mun þó hafa verið sjaldgæft og er nú, að ég hygg, löngu horfið. (Kristín Geirsdóttir, Hringveri, Tjörnesi)
- e. „Honum Þórarini væri betra að hafa trefil um hálsinn í þessum kulda“. „Það kom bréf frá honum Þórarinum í morgun“. Svona orðalag þekki ég undan Eyjafjöllum, en í miklum minni hluta. Flestir segja – honum Þóarni. Því hef ég alltaf vanizt og tel, að hinar beygingarnar séu að hverfa sem óðast úr mæltu máli hér um slóðir. (Björg Jónsdóttir, Hellu)
- f. Tvær manneskjur hér í sveit veit ég um, sem hafa notað þágufallsmyndina Þórarinum um Þóra á Spóastöðum og Tóta í Fellskoti. (Hreinn Erlendsson, Dalsmynni, Biskupstungum)

Dæmin eru úr ýmsum landshlutum. Auk heimilda af Suðurlandi, sem eru kannski ekki óvænt, sbr. ummælin í (7), eru hér heimildir um orðmyndina í Reykjavík, Hnappadalssýslu, Ísafjarðarsýslu og Suður-Píngeyjarsýslu.¹¹ Og í þessu samhengi má minnast þess að heimildarmaður af Skeiðum í Árnessýslu kveðst aldrei hafa heyrt þágufallsmyndina Þórarinum, sjá (2b) í 2. kafla hér að framan.

Rétt er að taka fram að einhverjir heimildarmannanna kunna að þekkja myndina Þórarinum úr ritum. Það á þó örugglega ekki við heimildarmanninn í (8f) sem er beinlínis að hugsa um fólk sem hann þekkir.

Eins og nefnt hefur verið eru fá dæmi um Þórarinum í ROH.¹² Þau sem hafa ekki enn verið nefnd eru tvö, bæði í *Sjálfstæðu fólki*, (9a–b). Í sögunni er eitt dæmi til viðbótar sem er ekki í ROH, (9c).

- (9) a. Hvernig fór ekki fyrir honum Þórarinum sáluga í Urðarseli? (Halldór Kiljan Laxness 1952:60)
- b. hann mundi svo sem eftir honum Þórarinum sínum (Halldór Kiljan Laxness 1952:123)

¹¹ Það mætti láta sér detta í hug að dæmin utan Suðurlands séu frá fólki sem bjó áður sunnanlands. En það á a.m.k. ekki við um heimildarmennina í (8c–d). Guðmundur Ingi Kristjánsson (1907–2002) ólst upp í Ísafjarðarsýslu (islendingabok.is) og Kristín Geirsdóttir (1908–2005) bjó alla tíð á Tjörnesi (Auður Stefánsdóttir, munnl. heimild).

¹² Nefna má að engin dæmi eru um orðmyndina í *Íslensku textasafni*. Um myndina Þóarni eru rúmlega 200 dæmi.

- c. Þetta reyndist honum líka honum Þórarinum í Urðar-seli (Halldór Kiljan Laxness 1952:23)

Halldór Laxness hafði áhuga á sérkennilegum orðum og orðalagi og notaði oft í verkum sínum. Sögusvið *Sjálfstæðs fólks* er norðanlands en óvíst er að Halldór hafi myndina frá Norðlendingum.¹³ Hann notar myndina líka í öðru verki, *Innansveitarkroniku*, og þar er sögusviðið annað:

- (10) Að því er segir í bréfköflum sem séra Jóhann skrifaði séra Þórarinum í Görðum (Halldór Laxness 1970:47)

Ekki er útilokað að myndin *Þórarinum* finnist víðar í verkum Halldórs. En á vefnum *Snara.is* er hægt að leita í allmörgum verkum hans og þar eru ekki önnur dæmi um myndina en dæmin í *Sjálfstæðu fólki*.

Sjálfstætt fólk þekkja flestir og margir þekkja textann afar vel. Það kann að hafa áhrif á tungutak manna sbr. þessi tvö dæmi:

- (11) a. Væntanlega hefur það komið fyrir lítið hjá Þórarinum þótt hann lakkaði yfir vörumerkið. (Hlynur Þór Magnússon 2009)
- b. Þórarinum Blöndal fannst mikið til um glæsilega dag-skrá Mímisliða... (Þórunn Blöndal 2011)

(11a) er í athugasemd Hlyns Þórs Magnússonar við blogg færslu þar sem rætt er um Þórarin Eldjárn rithöfund. Hlynur er alinn upp í Mosfellssveit en kveðst ekki vera alinn upp við þessa beygingu, hann er viss um að hann hafi lært þetta af bók og *Sjálfstætt fólk* þykir honum ekki ólíklegur áhrifavaldur. (11b) er í stöðufærslu Þórunnar Blöndal á facebook. Hún hafði skömmu áður verið rangnefnd Þórarinn Blöndal í fjölmiðlum og kallar sig hér því nafni. Þórunn kenndi lengi íslensku í menntaskóla og *Sjálfstætt fólk* kenndi hún í allmörg ár; hún telur að myndina *Þórarinum* hafi hún þaðan.

Fleiri dæmi eru um lærða notkun. Nýverið sendi Þórarinn Eldjárn frá sér smásagnasafnið *Þættir af séra Þórarinum og fleirum* (2016). Í einni sögunni, „Þér eruð riddari“, segir frá prófasti að nafni Þórarinn. Nafnið kemur þar þrívegis fyrir í þágufalli og myndin er alltaf *Þórarinum* eins og í titli bókarinnar. Tíminn er síðari hluti 19. aldar

¹³ Í *Gerplu* notar Halldór sjaldgæfa fornafnsmynd, *hvornugan*, en sú mynd þekkist annars aðeins í heimildum af Austurlandi (sbr. Katrínu Axelsdóttur 2014:94). Óhugsandi er að myndin hafi verið til á tíma sögunnar. Hér kemur því hvorki heim staður né tími.

og sögusviðið er Vestfirðir. Aðspurður kveðst Þórarinn Eldjárn ekki alinn upp við þessa beygingarmynd heldur nota hana að gamni sínu í sögunni án nokkurra tengsla við sögusviðið. Myndina þekkir hann úr frásögn föður síns, Kristjáns Eldjárn, af heimsókn á bæ nokkurn í Eyjafirði, einhvers staðar milli Akureyrar og Svarfaðardals. Þetta var um 1930 og Kristján á leið í foreldrahús í Svarfaðardal. Á bænum bjó gamall maður sem vildi að Kristján bæri föður sínum vísnaðu sem öldungurinn kunni eða hafði samið. Gátan var ætluð „honum Þórarinum mínum á Tjörn“. Orðalagið varð Kristjáni minnisstætt og síðar Þóarni sem var unglingur þegar hann heyrði frásögnina. Myndin *Þórarinum* hefur þá þekkt í Eyjafirði á fyrri hluta síðustu aldar. En hún var líklega fágæt á þessum slóðum, annars hefði Kristján varla höggvið eftir henni.

Á vefnum *Íslenskt mál á 19. öld* er aðgengilegt safn einkabréfa Íslendinga fæddra á 19. öld en í því eru nú um 2000 bréf. Þar er eitt dæmi um myndina *Þórarinum*, í bréfi Sigríðar Pálsdóttur (1809–1871):¹⁴

- (12) annars hef eg heirt að Sigr. þessi hafi ætlað systursonum sínum Þórarinum og Steffani Jónssonum þórarins-sonar allan arf eftir sig (Sigríður Pálsdóttir 1865)

Sigríður var fædd og uppalin í Norður-Múlasýslu svo að fljótt á lítið virðist hér um að ræða austfirsku heimild um myndina *Þórarinum*. En hér er þess að gæta að Sigríður var í stöðugum samskiptum við Rangæinga frá því að hún var tvítug; hún var m.a. um tíma í þjónustu biskupsfrúar ættaðrar úr Rangárvallasýslu, báðir eiginmenn hennar voru Rangæingar og síðustu æviárin bjó hún í sýslunni (Erla Hulda Halldórsdóttir 2013:80–82, munnl. heimild). Umrætt bréf skrifaði Sigríður þegar hún var búsett þar.

Á vefnum *Tímarit.is* eru nokkur dæmi um *Þórarinum*, sýnd hér í aldursröð höfunda:

- (13) a. Kjarnagóð frá konu og mér/kveðjan ástarrika/sendist kæru þinni og þér/og Þórarinum líka (Jón Hjaltalín 1930–1931:91)
- b. Halldórs–stóra–Stað er léð/stjórn af Þórarinum/sér hann rór um fólk og féð,/fylgir stjóra önnum með. (Sigurbjörn Jóhannsson 1913:7)

¹⁴ Í safninu eru ekki mörg dæmi um nafnið *Þórarinn* í þágufalli. Auk dæmisins í (12) eru ekki nema þrjú dæmi, öll um hina hefðbundnu mynd *Þóarni*. Bréfitarar eru ættaðir úr Skagafjarðarsýslu og Suður-Múlasýslu.

- c. En ekki gefur það átyllu til að rita Kristjánardóttir, Hansardóttir, Guðbrandarbiflía, ... þótt einhver gæti sagzt hafa lært það af „Þórarinum heitinum“, „Hjört“ eða „Eigli“, sem lært hefði að tala fyrir meira en 100 árum. (Björn Sigfússon 1941/1942:192)
- d. „Ég trúi það sé farið að sneyðast um hjá Þórarinum á Kleifum og Halli á Fjalli,“ svaraði Einar í Nesi. (Sigríður Gísladóttir frá Vík 1965:45)

Dæmin í (13a–b) eru í vísu. Höfundur þeirrar fyrri er Jón Hjaltalín, fæddur 1749 eða 1750, skáld og prestur í Saurbæ á Hvalfjarðarströnd, en vísan er í ljóðabréfi til Lofts Guðmundssonar hreppstjóra, ortu í byrjun 19. aldar. Jón var ættaður úr Reykjavík, faðir hans var Oddur Hjaltalín lögréttumaður á Rauðará. Síðari vísan birtist í vesturheimsblaðinu *Lögbergi* árið 1913, en höfundur hennar er Sigurbjörn Jóhannsson (1839–1903), bóndi í Aðaldal í Suður-Þingeyjarsýslu, sem fluttist vestur um haf 1889. Vísan er ein nokkurra vísna um bændur og bæi í Laxárdal í sömu sýslu en hér er að öllum líkindum ort um Þórarin Jónsson (1865–1922), bónda á Halldórsstöðum í Laxárdal. Dæmið í (13c) er í tímaritinu *Útvarpstíðindum*, í þætti Björns Sigfússonar Orðabelg en það virðist vera e.k. málvöndunarþáttur. Hér fjallar Björn um nokkrar eignarfallsmyndir sem eru að hans mati rangar. Af umfjölluninni er ljóst að Birni þykir ekki mikið til um þágufallsmyndina *Þórarinum*, en hana þekkir hann greinilega vel. Síðasta dæmið, í (13d), er í framhaldssögu í *Víkinni* árið 1965, „Hvini í stráum“. Höfundurinn, Sigríður Gísladóttir frá Vík, er í kynningu sagður vera ómenntuð alþýðukona „sem nú hefur á efri árum látið undan ævilangri löngun sinni til að skrifa skáldsögu“. Í kynningunni segir enn fremur að sagan sé skrifuð „með hinu lifandi tungutaki alþýðunnar“. Nú væri fróðlegt að vita hvort Sigríður var frá Vík í Mýrdal eða kennd við einhvern bæ með þessu nafni. En hér er ekki allt sem sýnist. Nokkrum tölublöðum síðar var upplýst að Sigríður frá Vík hefði orðið til í hugarheimi blaðamanna á *Víkinni*, einkum eins þeirra (Sigríður frá Vík afhjúpuð 1965). Sá maður, Sigurður Hreiðar Hreiðarsson, f. 1938, er úr Mosfellssveit. En myndina *Þórarinum* segist hann aðspurður hafa lært af konu sem bjó í Mosfellssveit þegar hann var að alast upp. Konan, sem var fædd 1898, hafði flust þangað úr Landbroti í Skaftafellssýslu en hún var í æsku búsett í Mýrdal og e.t.v. fædd þar.

Þrjú dæmanna í (13) benda til tiltekinna landsvæða. Eitt bendir til Reykjavíkur eða Kjósarsýslu, (13a), og annað til Suður-Þingeyjarsýslu,

(13b). Reykjavík og Suður-Þingeyjarsýsla hafa aðeins komið við sögu hér að framan, sjá (8a,d). Það þriðja, (13d), bendir (óbeint) til Suðurlands sem kemur vel heim við ýmislegt sem nefnt hefur verið.

Loks er að geta vitnisburðar nokkurra heimildarmanna. Í 2. kafla (nmgr. 5) var minnst á Guðrúnu Sigurðardóttur, f. 1934. Vitnisburður Guðrúnar, sem er dóttir eins heimildarmanns Orðabókar Háskólans, Bjargar Jónsdóttur, sjá (8e), er í samræmi við það sem haft var eftir móður hennar: *Þórarini* og *Þórarinum* þekktist undir Eyjafjöllum en þangað fluttist Guðrún sex ára. Myndirnar voru þó ekki allsráðandi. „Þetta voru vissir karlar,“ eins og Guðrún orðar það, og hún minnst sérstaklega svæðisins milli Hvammsnúps og Holtsnúps. Síðar fluttist Guðrún aftur vestur yfir Markarfljót og hún segir Þórarinsnafnið hafa verið beygt á hefðbundinn hátt í Austur-Landeyjum. Undir það tekur Þórhalla Guðnadóttir, f. 1925, fædd og uppalin á Krossi í Austur-Landeyjum. Bróðir Þórhöllu hét Þórarinn og óhefðbundin beyging nafnsins hefði því líklega ekki farið fram hjá henni. Bræðurnir Jón Þ. Sveinsson, f. 1925, og Magnús L. Sveinsson, f. 1931, kannast báðir við myndina *Þórarinum* af Rangárvöllum (sjá nánar í 4. kafla). Á ýmsum stöðum í Vestur-Skaftafellssýslu hefur myndin þekkt. Heiða Guðný Ásgeirsdóttir, f. 1978, í Skaftártungu og Þórarinn Eggertsson, f. 1946, í Álftaveri muna eftir að hafa heyrt hana og Steinunn Sigurðardóttir, f. 1950, man eftir henni ögn austar, í Fljótshverfi, rétt vestan Skeiðarársands, í máli fólks sem var fætt um 1910–1918. Guðmundur Pétursson, f. 1933, man eftir *Þórarinum* í Selvogi úr æsku fram á fermingaraldur og líklega lengur. Hér er því enn einn vitnisburður um Suðurland en allt annað svæði. Anna Sigríður Skarphéðinsdóttir, f. 1932, man eftir *Þórarinum* í máli ömmu sinnar af Álftanesi, f. 1874. Anna man einnig eftir myndinni í Bolungarvík þar sem hún bjó um tíma upp úr miðri síðustu öld. Pálmi Gestsson, f. 1957, ættaður úr Bolungarvík, á bróður sem heitir Þórarinn. Pálmi er sjálfur vanur hefðbundinni þágufallsmynd en hann man eftir bolvískum jafnöldrum sem notuðu *Þórarinum* (og einnig *Þórarini*) um bróðurinn. Helga Svana Ólafsdóttir, f. 1926, man vel eftir myndinni *Þórarinum* í Bolungarvík þar sem hún bjó lengi og einnig í Ísafjarðardjúpi þar sem hún var í æsku. Loks er til fólk sem man eftir *Þórarinum* í Barðastrandarsýslu, en um vitnisburð þess verður rætt í 4. kafla.

Eins og sjá má af þessari upptalningu muna ýmsir núlifandi Íslendingar eftir myndinni *Þórarinum* frá fyrri tíð og það úr ýmsum áttum. En þeir eru miklu fleiri sem segjast aldrei hafa heyrt eða séð þessa mynd (né nokkra aðra óhefðbundna mynd). Þórarinn Þórarinsson, f.

1935, í Kelduhverfi í Norður-Þingeyjarsýslu tilheyrir þeim hópi. Þórarinsnafnið er algengt í Kelduhverfi og það er sérlega algengt í ætt Þórarins. Tveir aðrir í þessum hópi eru Sveinn Þórarinsson, f. 1940, og Stefán Þórarinsson, f. 1947, báðir búsettir á Egilsstöðum, en í fjölskyldum þeirra eru allmargir Þórarar. Í hópnum er einnig Björn Þórarinn Birgisson, f. 1966, á Höfn í Hornafirði. Ætla má að þeir sem heita Þórarinn, eða tengjast Þórörnum, séu líklegri en aðrir til að taka eftir óvenjulegum beygingarmyndum nafnsins. Hugsanlegt er að *Þórarinum* hafi aldrei þekkt í Norður-Þingeyjarsýslu, Múlasýslum og Austur-Skaftafellssýslu.¹⁵

Ýmislegt bendir til Rangárvallasýslu sem e.k. kjörlandis eða jafnvel upphafsstaðar myndarinnar *Þórarinum*: dæmið í Fóstbræðrasöguhandritinu, dreifing dæma í Jarðabók Árna og Páls og svo vitnisburður nokkurra heimildarmanna (undan Eyjafjöllum og af Rangárvöllum). Beyginguna kunna Jón Steingrímsson, Gísli Gíslason og Sigríður Pálsdóttir (sjá (6b–c) og (12)) einnig að hafa lært af fólki á þessu svæði. Það er á hinn bóginn alveg ljóst að *Þórarinum* hefur borist út fyrir Rangárvallasýslu (eða komið upp sjálfstætt utan hennar) því að heimildir eru um myndina víða utan sýslunnar, jafnvel í fjarlægum sýslum (Barðastrandarsýslu, Ísafjarðarsýslu, Eyjafjarðarsýslu og Suður-Þingeyjarsýslu).

4 Nýjungin *Þórarininum*

Um síðustu þágufallsmyndina sem hér verður fjallað um, *Þórarininum*, eru fátæklegrir heimildir en um aðrar myndir. Í *TOH* er ekki nema einn seðill:

- (14) Kona í Fróðholti, Bakkabæjum, Rangárvöllum, notaði alltaf þgf. *Þórarininum* (með *inin*), en sonur hennar hét Þórarinn.

Heimildarmaður hér er Jón Þ. Sveinsson tæknifræðingur (áður nefndur í 3. kafla). Um hann segir síðan á seðlinum: „sem einnig heitir Þórarinn og var kallaður það meðan hann átti heima á Bakkabæjum“. Jón Þ. Sveinsson er fæddur 1925. Aðspurður kveðst hann muna vel eftir myndinni *Þórarininum*¹⁶ og segir að hún hafi ekki verið bundin

¹⁵ Heimildir eru hins vegar um *Þórarinum* í Suður-Þingeyjarsýslu, sbr. (8d) og (13b).

¹⁶ Þess má geta að Jón leggur nokkuð mikla áherslu á þriðja atkvæði orðmyndarinnar, *ÞórarINinum*.

við mál konunnar í Fróðholti sem sagt er frá á seðlinum, þetta hafi ýmsir aðrir sagt á þessum slóðum.¹⁷

En dæmi um *Þórarininum* eru þó ekki bundin við Rangárvallasýslu og þennan eina heimildarmann Orðabókar Háskólans. Anna Sigríður Einarsdóttir, f. 1951, sem á ættir að rekja vestur á firði, þekkir myndina *Þórarininum*, auk myndarinnar *Þórarinum*, sem fjallað var um í 3. kafla, og raunar enn lengri mynda en *Þórarininum*. Hún segir (Anna Sigríður Einarsdóttir 2015):

- (15) Þannig var að pabbi [f. 1913] og bræður hans höfðu þetta í flimtingum og skensi sín á milli og tóku þá gjarnan til orða eitthvað á þessa leið: ‘O, þetta er bara ein helvísk lygin úr honum Þórarinum,’ sagt með viðeigandi leikrænum tilburðum og ef reglulega vel lá á þeim þá bættu þeir við endinguna í fíflaganginum og sögðu: ... Þórarin-inum og höfðu endingar-dræsuna þá jafnvel lengri!

Bræðurnir sem þarna er sagt frá voru fæddir á Rauðasandi og þeir hafa hent gaman að máli einhvers sem bjó kannski einnig þar. Vera má að sá hafi verið aðfluttur — og hinar óvenjulegu orðmyndir hafi vakið athygli Rauðsendinga sem voru ekki vanir þeim. Það er a.m.k. engan veginn víst að *Þórarinum* og *Þórarininum* hafi verið vanalegt mál á Rauðasandi eins og raunin virðist hafa verið (a.m.k. sums staðar) í Rangárvallasýslu. Steinunn J. Kristjánsdóttir, f. 1965, er ættuð úr næsta nágrenni, af Barðaströnd. Móðir hennar, Valgerður Kristjánsdóttir, hefur búið á Barðaströnd síðan á sjötta áratugnum og faðir hennar, Kristján Pétur Þórðarson, hefur búið þar alla ævi, frá 1925. Bæði kannast þau vel við myndirnar *Þórarinum* og *Þórarininum* af Barðaströnd og Rauðasandi. Þau segja myndirnar þó eingöngu hafa verið notaðar til gamans. Það kemur vel heim við vitnisburðinn í (15). Hið sama gildir um það sem Elva Björg Einarsdóttir, f. 1966 á Barðaströnd, hefur eftir frænku sinni, Guðlaugu Guðmundsdóttur (1932–2017). Maður Guðlaugar hét Þórarinn og sagði hún fólk á þessu svæði hafa átt það til í gríni að biðja „að heilsa Þórarininum“.

¹⁷ Jón man einnig eftir myndinni *Þórarinum* (sjá 3. kafla); hann segir bæði *Þórarinum* og *Þórarininum* hafa heyrst þegar hann var að alast upp. Sjálfum var Jóni aldrei önnur mynd tóm en hin hefðbundna mynd *Þórarinn*. — Jón var ekki í hópi reglulegra heimildarmanna Orðabókar Háskólans. Skrifari seðilsins í (14) var Árni Böðvarsson, en þeir Jón voru bræðrasynir. — Bróðir Jóns, Magnús L. Sveinsson, f. 1931, minnst myndarinnar *Þórarinum* og aðeins í máli konunnar í Fróðholti (um soninn Þórarinn). Magnús kannast hins vegar ekki við lengri myndina *Þórarininum*.

5 Niðurlag

Hér hefur verið fjallað um fjórar óhefðbundnar þágufallsmyndir karlmannsnafnsins *Þórarinn*: *Þórarin*, *Þórarini*, *Þórarinum* og *Þórarininum*. Reynt var eftir föngum að kanna aldur og útbreiðslu þessara nýjunga á grundvelli ritaðra og munnlegra heimilda. Margir kannast við *Þórarin* og *Þórarini* en þessar myndir eru þó miklu sjaldgæfari en hin hefðbundna þágufallsmynd *Þórarni*. Þágufallsmyndin *Þórarin* á sér nokkuð langa sögu en um hana eru dæmi frá síðari hluta 18. aldar. Aldur *Þórarini* er óljósari en dæmi er um myndina í máli manns sem fæddur var 1850. Þriðja myndin, *Þórarinum*, er nýjung sem færri kannast við enda að líkindum sárasjaldgæf í nútímamáli. Hún á sér nokkuð langa sögu því að heimildir eru um hana frá því um 1700. Ýmislegt bendir til Rangárvallasýslu sem kjörlendis eða ef til vill upphafsstaðar en myndin þekkist þó á ýmsum öðrum stöðum á landinu, jafnvel á mjög fjarlægum svæðum á borð við Vestfirði og Suður-Þíngeyjarsýslu. *Þórarininum* er áþekkt en enn sjaldgæfari nýjung. Heimildir eru um hana í Rangárvallasýslu og Barðastrandarsýslu. Á síðarnefnda svæðinu virðist myndin ekki hafa verið daglegt mál heldur aðeins notuð til gamans.

Eldri heimildir um einstök nöfn eru jafnan af heldur skornum skammti og því erfitt að draga upp skýra mynd af þróun þeirra. Nafnið *Þórarinn* er hér engin undantekning. Af þessum sökum er erfitt að segja til um hvenær nýjungarnar í beygingu nafnsins komu upp. Aldur elstu dæma segir auðvitað ekki alla söguna. Af sömu ástæðu er vitaskuld erfitt að meta hvernig útbreiðsla var háttað, þ.e. hvort nýjung kom upp á einum stað og breiddist út frá honum eða hvort hún kom upp sjálfstætt á fleiri en einum stað. Heimildir eru um myndina *Þórarinum* mjög víða af landinu. Það kann að benda til þess að nýjungin hafi komið upp sjálfstætt á ýmsum stöðum og ekki sé um neina eiginlega útbreiðslu hennar af einu upphafssvæði að ræða. En hér þarf að gæta að því að þessi tiltekna mynd er óvænt (mannanöfn hafa ekki endinguna *-um*) og í ljósi þess er kannski ekki ýkja sennilegt að hún hafi komið upp sjálfstætt á mörgum stöðum.¹⁸ Sama máli gegnir um *Þórarininum*. En *Þórarin* og *Þórarini*, myndir sem

¹⁸ Vissulega er til að óvæntar nýjungar komi upp víða. Sú virðist t.d. vera raunin hvað varðar hina óvæntu nýjung *hjöltu* (nf./pf.ft. orðsins *hjalt*). Um hana, sjá Katrínu Axelsdóttur 2015. Þar kemur fram að sumir nota nýjungina *hjöltu* og eldri myndina *hjölt* jöfnum höndum og að í sumum fjölskyldum nota ekki allir sömu myndina.

líkjast þágufallsmyndum ýmissa annarra nafna, kunna hæglega að hafa komið upp sjálfstætt hér og þar.

Það er athyglisvert að dæmi eru um fleiri en eina nýjung á sama svæði á sama tíma. Þannig eru t.d. heimildir um bæði *Þórarinum* og *Þórarini* í Bolungarvík á síðari hluta 20. aldar og undir Eyjafjöllum á 20. öld. Á báðum þessum stöðum tíðkaðist jafnframt hin hefðbundna mynd *Þórarni* þannig að fjölbreytnin hefur verið talsverð innan svæða.

Allar nýjungarnar fjórar eru nú ýmist horfnar eða mjög sjaldgæfar. En þar með er ekki víst að þær hafi allar alltaf verið sjaldgæfar. Hin mikla dreifing *Þórarinum* gæti bent til þess að myndin hafi áður fyrr verið talsvert algeng. Í móðurmálskennslu hefur löngum verið lögð áhersla á hefðbundna beygingu nafnsins *Þórarinn* og ýmissa annarra orða og nafna sem beygjast eins, t.d. með eyðufyllingum. Ef *Þórarinum* var áður fyrr nokkuð algeng mynd má ætla að þessi áhersla hafi borið einhvern árangur.

Heimildir

AM 566 c 4to.

Anna Sigríður Einarsdóttir. 2015. Tölvupóstur til höfundar, 16. mars.

Ásgeir Blöndal Magnússon. 1989. *Íslensk orðsifjabók*. [Reykjavík]: Orðabók Háskólans.

Beygingarlýsing íslensks nútímamáls. Ritstjóri Kristín Bjarnadóttir. <http://bin.arnastofnun.is/>.

Björn M. Ólsen. 1929–1939. Um Íslendingasögur. Kaflar úr háskólafyrirlestrum. Víga-Glúms saga. *Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmennta að fornu og nýju* VI, 7, bls. 349–365. Reykjavík: Hið íslenzka bókmenntafélag.

Björn Sigfússon. 1941/1942. Orðabelgur. *Útvarpstíðindi* 4, 13:191–192.

Björn K. Þórólfsson. 1925. *Um íslenskar orðmyndir á 14. og 15. öld og breytingar þeirra úr fornmálinu*. Reykjavík: Fjelagsprentsmiðjan.

Björn K. Þórólfsson. 2004. Þjóðskjalasafn Íslands. Afh. 39/2004 Björn Karel Þórólfsson, askja E/1, arkir 1 og 23. [Athugasemdir, viðbætur og leiðréttingar Björns K. Þórólfssonar (1892–1973) við rit hans frá 1925.]

Erla Hulda Halldórsdóttir. 2013. Táknmynd eða einstaklingur? Kynjað sjónarhorn sögunnar og ævi Sigríðar Pálsdóttur. *Skírnir* 187 (vor):80–115.

Guðrún Kvaran og Sigurður Jónsson frá Arnarvatni. 1991. *Nöfn Íslendinga*. Reykjavík: Heimskringla.

Hagstofa Íslands. <https://hagstofa.is/>. [Bein slóð: <https://hagstofa.is/talnaefni/ibuar/faeddir-og-danir/nofn/>]

Halldór Kiljan Laxness. 1952. *Sjálfstætt fólk*. Reykjavík: Helgafell.

Halldór Laxness. 1970. *Innansveitarkronika*. Reykjavík: Helgafell.

Hermann Pálsson. 1960. *Íslenzk mannanöfn*. Reykjavík: Heimskringla.

- Hlynur Þór Magnússon. 2009. Athugasemd við blogg færslu Marðar Árnasonar, Áfram veginn, 3. júní 2009. [Bein slóð: [http://blog.pressan.is/mordur/2009/06/03/afraam-veginn/](http://blog.pressan.is/mordur/2009/06/03/afraam-vegin/)]
- Ingólfur. 1912. Silfurbergsbirgðirnar. 4. janúar, bls. 2.
- Íslendinga sögur og þættir I–III. 1987. Reykjavík: Svart á hvítu.
- Íslenskt mál á 19. öld. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <http://www.arnastofnun.is> [Beinar slóðir: http://www.arnastofnun.is/page/LCLV19_gagnasofn og <http://brefasafn.arnastofnun.is/>]
- Íslenskt textasafn. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. www.arnastofnun.is. [Beinar slóðir: www.lexis.hi.is/corpus/leit.pl og <http://corpus.arnastofnun.is/>]
- Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns 1–11, 13. 1913–1943, 1990. Reykjavík: Hið íslenska fræðafélag, Kaupmannahöfn.
- Jón Hjaltalín. 1930–1931. Kolgjörðin (Ljóðabréf). *Árbók Hins íslenska fornleifafélags* 43:89–91.
- Jón Aðalsteinn Jónsson. 1973. Handrit að útvarpsþættinum Íslenskt mál 17. febrúar 1973. Reykjavík: Orðabók Háskólans (nú orðfræðisvið Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum).
- Katrín Axelsdóttir. 2014. *Sögur af orðum*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Katrín Axelsdóttir. 2015. Beyging og merking orðsins *hjalt*. *Orð og tunga* 17:95–114.
- Lind, E.H. 1905–1915. *Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden*. Uppsölum / Leipzig.
- Málið.is. <http://malid.is/>
- ROH = Ritmálssafn Orðabókar Háskóla Íslands. Reykjavík.
- Sigríður frá Vík afhjúpuð. 1965. *Vikan* 27, 15:50.
- Sigríður Gísladóttir frá Vík. 1965. Hvinur í stráum. *Vikan* 27, 12:43–45, 48–49.
- Sigríður Pálsdóttir. 1865. Bréf til Páls Pálssonar. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. [Bein slóð: <http://brefasafn.arnastofnun.is/leshamur.php?id=975>]
- Sigurbjörn Jóhannsson. 1913. Vísur eftir Sigurbjörn Jóhannsson skáld. *Lögberg*, 10. júlí, bls. 7.
- Snara.is. <https://snara.is/>
- Tímarit.is. 2000–2016. <http://timarit.is/>
- TOH = Talmálssafn Orðabókar Háskóla Íslands. Reykjavík.
- Þórarinn Eldjárn. 2016. *Þættir af séra Þórarinum og fleirum*. Reykjavík: Vaka-Helgafell.
- Þórunn Blöndal. 2011. Stöðufærsla á facebook.com, 16. nóvember 2011.

Munnlegar heimildir

- Anna Sigríður Skarphéðinsdóttir, f. 1932.
- Auður Stefánsdóttir, f. 1983.

Björn Þórarinn Birgisson, f. 1966.
 Elva Björg Einarsdóttir, f. 1966.
 Erla Hulda Halldórsdóttir, f. 1966.
 Guðmundur Pétursson, f. 1933.
 Guðrún Kvaran, f. 1943.
 Guðrún Sigurðardóttir, f. 1934.
 Heiða Guðný Ásgeirsdóttir, f. 1978.
 Helga Svana Ólafsdóttir, f. 1926.
 Hlynur Þór Magnússon, f. 1947.
 Jón Þ. Sveinsson (Jón Þórarinn Sveinsson), f. 1925.
 Magnús L. Sveinsson, f. 1931.
 Pálmi Gestsson, f. 1957.
 Sigurður Hreiðar Hreiðarsson, f. 1938.
 Stefán Þórarinnsson, f. 1947.
 Steinunn J. Kristjánsdóttir, f. 1965.
 Steinunn Sigurðardóttir, f. 1950.
 Sveinn Þórarinnsson, f. 1940.
 Þórarinn Eggertsson, f. 1946.
 Þórarinn Eldjárn, f. 1949.
 Þórarinn Þórarinnsson, f. 1935.
 Þórhalla Guðnadóttir, f. 1925.
 Þórunn Blöndal, f. 1945.

Lykilorð

beyging, mannanöfn, tilbrigði í beygingu

Keywords

inflection, personal names, morphological variation

Abstract

The ancient inflection of the Icelandic male name *Þórarinn* (nom.), *Þórarin* (acc.), *Þórarni* (dat.), *Þórarins* (gen.), is identical in the modern language. But in addition to the usual dative form, *Þórarni*, four other forms have been used, *Þórarin*, *Þórarini*, *Þórarinum*, *Þórarininum*. As examples of the use of these innovative forms are not common, it is difficult to date their emergence with certainty. The oldest known example of *Þórarinum* is from around 1700 in South Iceland, from where it may have spread. Examples are found in several places in the South, in the West and in the North. Examples of *Þórarin* in the dative are found in the latter half of the 18th century. *Þórarini* occurs in the language of a man born in 1850. The rarest and presumably the youngest form, *Þórarininum*, occurs in the 20th century, in Rangárvallasýsla and Barðastrandarsýsla, and is probably extinct. The other three innovative forms are still occasionally found, especially *Þórarin* and *Þórarini*.

Katrín Axelsdóttir
Íslensku- og menningardeild
Háskóla Íslands
katax@hi.is